“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler - 6

GENEL TARİHÇE (I)

Eski Kaynaklar

Tarih ile ilgileniyor musunuz?

Sizin için ilgi çekici değilse, bu bölümü geçin. Çünkü çok sıkıcı olabilir. Hele bilmem kaçıncı yıldan, daha önce adını duymamış olduğunuz falanca kişiden söz edilince…

Ancak bu bölümde genelde ezoterizm, özelde Hermetizm ve Antik Misterler üzerinde de anlatılar var. Belki onlar ilginizi çeker.

■ ■ ■

Önce şöyle bir olası soruya bakalım:

«Masonluğun tarihi ne zaman başlar?»

Bu sorunun yanıtı “Masonluk” denilince bundan ne anladığımıza bağlıdır.

Kimine göre 18. yüzyılda, kimine göre Ortaçağ sonlarında başlar.

Kimisi Masonluğun tarihini Avrupa’daki bina inşaatı meslek ve zanaatının tarihiile bağdaştırır. Bunu iki bin yıl kadar hatta biraz daha önceye götürenler de vardır.

Kimine göre de Masonluğun tarihi ünlü Süleyman Tapınağı’nın yapımıyla birlikte, MÖ 10. yüzyılda başlamıştır. Ancak tarihte öyle bir tapınağın gerçekten yapılmış olup olmadığı belli değil. Gerek bilimsel gerek arkeolojik bilgiler bunu desteklemiyor. Bu nedenle onun bir “varsayım” olarak almak daha doğru.

Masonluk günümüzdeki düşünsel niteliğiyle değerlendirildiğinde, kimileri de bunun yaklaşık altı bin yıllık bir geçmişi olduğunu söylüyor. Bu da bir varsayım. Ancak bu varsayım, Masonluğun örgütsel bakımdan MÖ 4000 yılı dolaylarında oluştuğu anlamına gelmiyor. Sadece çağımızdaki amaç, düşünü yapısı, ilke ve yöntemlerinin köklü bir geçmişi olduğunu vurguluyor.

Kurumlar, geçmişlerinin çok eskiye dayandığı, köklü olduğu konusunda pek duyarlıdır. Bunu Masonlukta da görüyoruz.

Nitekim Masonluğun tarihinin başlangıcı bakımından, kimileri şu MÖ 4000 yılına sıkıca yapışıyor; bunu dinsel nitelikli söylencelere bağlıyor. Masonluğun tarihi bir bakıma Âdem’in yeryüzüne indirilişinin dinlerdeki varsayımsal tarihiyle özdeşleştiriliyor.

Kimileriyse bu tarihi Mezopotamya’da oluşmuş ünlü “tufan” ile bağdaştırıyor. Bu durumda ortaya kronolojik çelişkiler çıkıyor.

Bu çelişkileri gidermek isteyenler, tarihi MÖ 2348 olarak veriyor.

Bazı eski belgelere göre, yapıcılık mesleği (Operatif Masonluk), tufandan bir süre sonra, Babil Kralı Nimrod'un yaptırdığı ve "Babil Kulesi" olarak bilinen ünlü ziggurat *(basamaklı piramit)* ile başlamış. Aslında bu varsayım da Tevrat kökenli söylencelerden alınma.

Tufan söz konusu olunca, her nedense masonik yazında Gılgamış Destanı ile pek ilgilenen yok. Kim bilir; belki bunun Sümer kaynaklı bir efsane olup, Tevrat'taki anlatımlarla uyum içinde olmamasından ötürü.

Kimisi de tüm bunların hepsinin özentiden başka bir şey olmadığını savunuyor. Buna karşın, gelin biz Masonluğun çok daha bir eski tarihçesi olduğunu ileri sürenlerin görüşüne öncelik vererek, varsayımsal bile olsa şu eski kaynaklara değinerek başlayalım

EZOTERİK SİSTEM

Localardaki çalışmaları anlattığımız önceki bölümde, ezoterik (içrek) sisteme değindik ama üzerinde uzun boylu durmadan geçtik. Oysa Masonluğun eski kaynaklarını anlayabilmek için önce bu sistemin ne olup nasıl uygulandığını iyice kavramak gerekir.

Ezoterik sistem, yalnızca kendi üyelerinin katılımıyla çalışan, öğretimini bir aşamalar silsilesi içinde veren, doğrudan ve açık anlatımlardan çok simgelere, özdeyişlere ve alegorik nitelikli öykülere ağırlık veren kurumların uyguladığı bir öğreti, örgütlenme ve çalışma tarzıdır.

Tüm uygarlık tarihi boyunca her dönemde ve her toplumda genel olarak insan, çoğunlukla bencil, hırslı fakat tembel, çoğu kez değişimden pek hoşlanmayan hatta tutucu bir eğilim benimsemiştir. Bu eğilim, insanlar arasında belirgin iki sınıfın oluşmasına yol açmıştır: İnsanların bu genel eğiliminden yararlanan "güçlü yöneticiler" ve "zayıf halk".

Güçlü olanlar, bir kez elde etmiş oldukları gücü her ne pahasına olursa olsun yitirmemeyi öncelikli tutmuştur. Başkalarıyla paylaşmaya hiç yanaşmamış, geleceklerini de güvence altına alacak birtakım önlemlere başvurmuşlardır. Bu önlemler arasında en etkili ve en sürekli olanı, halkı bilgisizliğe tutsak ederek gerçeklerden uzaklaştırmak, dogma ve batıl saplantılara yöneltmektir. Halkın uyuması, hiç uyanmaması istenmiştir ki kendilerine hizmet etmeyi sürdürsün.

Ancak toplumun sinesinden, istendiğince uyumaya yanaşmayan aydın kişilerin çıkması da engellenememiştir.

Aydın kişiler ise toplumlarını da aydınlatmak, keşfettikleri gerçekleri başkalarıyla paylaşmak isteyince, bunun hiç de kolay olmadığını kavramakta gecikmemiş, üç seçenekleri olduğunu görmüşlerdir:

1. Her ne pahasına olursa olsun, açıkça didişmek;
2. Çalışmalarını ve gerçeklere ilişkin bulgularını kendilerine saklamak;
3. Gerçekleri araştırmaktan cayıp egemen güce boyun eğmek.

Bunlardan en mantıklı ve en verimlisi olarak ikinciyi seçmişlerdir. Bunun için aralarında sıkı bir dayanışma oluşturma gereğini duymuş, ezoterik denilen çalışma sistemi ve yönteminin doğuşunu sağlamışlardır.

Bu arada, yönetimi ele geçirmeyi ya da yıkmayı amaçlayan örgütler oluşmuştur. Yeterli güce sahip olmadıkları için gizli çalışmak zorunda kalmışlardır. Yıkıcı eylemlerle kan dökülmesine yol açmış ama uzun ömürlü olamamışlardır.

Masonluğu olur olmaz suçlamalarla kötüleyenler arasında, mason derneklerini "politik nitelikli gizli dernekler" ile özdeşleştirenler vardır.

Oysa Masonluk, tarihinin hiçbir döneminde yönetime karşı çıkan ve yıkıcı eylem düzenleyen bir gizli örgüt niteliği taşımamıştır. O tür kuruluşlardan bazılarının Masonluğu kendisiyle özdeş gibi gösterme çabasına giriştiği hatta bunda başarılı olduğu görülmemiş şey değildir.

Ancak bu istisnalar Masonluğu bir gizli örgüt olarak nitelemeyi haklı çıkarmaz. Masonluk ezoterik nitelikli bir kurumdur ve bu açıdan düşünsel kökeni eski kaynaklarda aranabilir.

■ ■ ■

Günümüzdeki Masonluğun Antikçağdaki eski kaynakları, insana ve insanlığa yararlı olmaya çalışan kurumlardadır. Bu tür kurumları üç gruba ayırabiliriz:

a) Dinsel amaçlı ya da nitelikli kurumlar;
b) Bilimsel amaçlı ya da nitelikli kurumlar;
c) Meslek ya da zanaat ve sanat örgütleri.

Günümüzde basit ve kolay gibi görünen bu ayırımı eski çağlardaki kurum ve örgütler bakımından yapabilmek zordur. Çünkü tarihteki hiçbir kurum, "salt dinsel", "salt bilimsel" ya da "salt meslekî olmamıştır.

Dinsel nitelikli olanlar bir felsefî eğilim de göstermiş, birçoğu gizemci (mistik) bir nitelik taşımıştır.

Bilimsel nitelikli kurumlar, meslek ve sanat örgütleriyle de sıkı ilişki kurmuş, felsefeyle ilgilenmekten de geri kalmamıştır.

Meslek ve sanat örgütleri de uğraşılarında başarılı olabilmek ve becerilerini geliştirebilmek için öncelikle bilime dayanmak gereksinmesini duymuş ama hiçbir zaman salt meslekî alanda kalamamış, beri yandan kendilerini dinsel inanç ve kurumlardan hiçbir zaman uzak tutamamışlardır.

Masonluğun ilkeleriyle de bağdaştırarak, şöyle bir şema kurabiliriz:

Güzel bir çizim olarak nitelenebilir ama içine şu özgürlük-eşitlik-kardeşlik girince, bu eski kaynak olmaktan çıkıp, çağdaş durum ile bağdaşıyor.

Bu aşamada *«Bir gizli örgütün ezoterik nitelikli kurumdan farkı nedir?»* diye sorabilirsiniz.

Daha önce ezoterik çalışan bir kurumun özelliğini belirtmiştik. Demek ki, bir de gizli örgütü güzelce betimlemek gerekiyor.

Gizli örgüt kavramını şöyle tanımlayabiliriz: "Amaçları ve ilkeleri açıkça ortaya konmayan, nerede ve nasıl çalışma yaptığı bilinmeyen, üyelerinin kimliklerini açıklamayan, bilinen hiçbir otorite tarafından denetlenemeyen hatta varlığının bile duyurulmasından özenle sakınılan kuruluş".

Gizli örgüt kavramının bu tanımı, onun ezoterik nitelikli bir kuruluş ile aynı şey olmadığını gösterir. Çünkü ezoterik bir kuruluşun saklı tutulan yanları, sadece çalışmalarının kapsamı ile öğretiminin içeriğidir.

Bununla birlikte tarihte bazı ezoterik kuruluşlar, ortamın elverişsizliği ya da zorlamasıyla bir gizli örgüt kimliğine bürünmüştür.

Zaten farkı bilmeyen ya da bilmezden gelenlerin dayanağı da bu değil mi?

Öte yandan bir gizli örgütün herhangi bir öğretiminin ve derecelerinin bulunması, kullandığı bazı kavramları simgeler ile yansıtsa da özdeyişler ve alegoriler kullanması gerekli değildir. Tersine, bir öğretisi ya da doktrini varsa, bunu açık seçik bir şekilde, yorum ya da farklı değerlendirmelere olanak tanımayan bir biçimde verir.

Bu anlatımı doğru kabul edersek, bir ezoterik kuruluşun özelliği bakımından ortaya iki önemli etken çıkıyor: 1- Mutlaka özdeyişler ve alegoriler kullanılması; 2- Farklı yorum ve değerlendirmelerin yapılabilmesi.

Ancak bunun da ne denli doğru olduğu tartışılabilir.

■ ■ ■

Dedik ya, zaman zaman Masonluğun bir gizli örgüt olduğu ileri sürülmüştür.

Bunun nedeni ya ezoterik sistemin ne olduğunun bilinmeyişi ya da ön yargılı ve art niyetli olarak bilmezlikten gelinip, bir aldatmaca yapılmasıdır.

Masonluğun bir gizli örgüt olması olanaksızdır çünkü bu, her şeyden önce evrensel amacı ve ilkeleriyle ters düşer. Nitekim tarih boyunca mason kuruluşları, zorunlu kalmadıkları sürece kendilerini gizlememiştir.

Ezoterikliğin Tanımı

Burada önceden belirtmiş olduğumuz bazı noktaları tekrar edeceğiz.

Bu kitabın kapsamında her şeyin tek bir kez yazılıp geçilmesini beklemeyin; tekrarından sıkılmayın. Çünkü ayrı ayrı başlıklar ve bölümlerde, çok önemli olan bu hususların farklı tümcelerle tekrar edilmesi söz konusu olabiliyor.

«Bunları zaten biliyorum.» derseniz, okumayıp geçebilirsiniz elbette. Fakat okursanız, belki satır aralarında önceden bilmediğiniz şeyler yakalayabilirsiniz.

Ne çaba!... Anlatılanları ille de okutacak! Siz şimdi *«zararı yok»* diyorsanız, sorun yok. Fakat zaman değerli; boşa harcanmamalı.

■ ■ ■

Sözlük anlamı bakımından ezoterik, "dışa kapalı ve kendi içine dönük" ya da "apaçık olmayan" demektir. Türkçede aynı anlamda olmak üzere **"içrek"** terimide kullanılır. Eskiden "batınî" denirmiş.

Daha önce belirtilmişti: Şu "içrek" terimi pek tutulmuyor. Beri yanda "batınî" terimi de aslında farklı bir anlamda, özellikle İslâm gizemciliğini yansıtmak için kullanılıyor, sözlük anlamı öyle olmasa da…

Etimolojisi bakımından Yunancadaki "esoterikos" sözcüğünden alınma olan bu sıfat, bir topluluk ya da bir örgütü, bir yöntem ya da sistemi, bir yazı ya da konuşmayı nitelemek üzere kullanılabilir.

Bunun karşıtı "egzoterik"tir; "herkese açık olan" anlamına gelir. Eski dildeki karşılığı "zahirî"dir.

«Öz Türkçede bunun karşılığı ne olur?» diye sorarsanız; herhalde "dışrak" dememiz gerekir ama bu dilimizde hiç kullanım bulmamıştır.

■ ■ ■

Ezoterik sistem ya da dizge anlamında olmak üzere **"ezoterizm"** teriminin de kullanıldığını görebilirsiniz.

Şimdi belki *«Bu durumda o bir doktrin olmaz mı?»* diye sorabilirsiniz.

Hayır. Kimileri "izm" ile sonlanan her terimin bir doktrin olduğunu ileri sürer. Oysa doktrin ile hiç ilgisi olmadığı halde "izm" ile sonlanan terimler de vardır.

Ezoterik bir kuruluş, bir topluluk, bir örgüt ya da bir dernek, kendine özgü bir çalışma yöntemi ve öğretimi olan fakat üyesi olmayan kimseleri çalışmalarına almadığı gibi, öğretimini kendi üyelerinden başkasına açmayan bir kurumdur.

Böyle bir kurumun bu niteliği, onun "gizli" olmasını gerektirmez. Çünkü varlığı, amaçları, ilkeleri, üyelerinin kimliği, çalışmalarını nerede ve nasıl yaptığı ya bilinir ya da öğrenilebilir. Gizli olarak nitelenebilecek tek bir yanı vardır. O da üyelerinin kendi aralarında yaptığı toplantılarda görüşülenler ile bu kişilerin edinmesi sağlanan eğitim ve öğretiminin ayrıntılarıdır.

Ooof! Bu sözler kim bilir kaç kez tekrarlandı. Buna ne gerek var?

Masonluk da ezoterik bir kurum olduğuna göre, aklınıza şöyle bir soru gelebilir: *«Masonluğun öğretimi kapsamında, salt masonlara anlatılan ve öğretilen ama başkalarına söylenmeyen şeyler nedir?»*

Hah! İşte bu iyi bir soru.

Herhangi iyi bir kitapçıdan alabileceğiniz birkaç kitapta yer alanlardan başka bir şey yoktur. Hatta o kitaplarda Masonluktaki öğretimin kapsamında olanlardan çok daha fazlasını bulabilirsiniz. Bunlardan çeşitli alıntılar yapılmış, amaç ve ilkelerle uyumlu bir biçimde özetlenerek, ritüellere yerleştirilmiştir.

Tamam fakat sorunun yanıtı sayılmaz. Madem her şey açıkça anlatılıyor, biraz daha ayrıntıya girilerek iyice açıklanması gerekirdi. Nitekim o soruyu soran, öylesini bekler. Bakalım sonraki anlatımlar bu beklentiyi karşılayabilecek mi?…

Ezoterik Sistemin Özellikleri

Ezoterik sistemde çalışan bir örgüt ya da kurumu tasarımlayalım.

a) Üyeleri seçilerek, incelenerek, haklarında soruşturma yapılarak, birtakım sınama evrelerinden geçirilip uygun oldukları belirlenerek alınır.

b) Öğretim, bilgi ya da beceriler topluca değil yavaş yavaş ve azar azar, bir aşamalar silsilesi içinde yani derecelere bağlı olarak verilir.

c) Gerek ilk girişte gerekse daha sonraki aşamaların edinilişinde, bir ritüelik tören uygulanır. İlgili aşama ya da derecenin öğretiminin büyük bölümü de bu törende yer alır. Hemen kavranamayabilir; dikkatle yeniden incelenmesi hatta tekrarlar gerektirir.

d) Öğretim, açıkça ve doğrudan değil simge ve özdeyişler kullanılarak, bazı zaman sezdirilerek ya da alegorik öyküler aracılığıyla yani anlatılacak olan şeyi doğrudan değil, ilk bakışta asal konuyla ilgisiz gibi görünen bir başka örneğe bağlanarak, ardından bir ders çıkarılması gereken belki gerçek belki kurgusal bir öyküyle iletilir.

   Zaten daha önce birkaç kez geçen şu "alegori" sözcüğünün bir tanımı da gerekiyordu. İyi olmuş. Bunun Türkçe karşılığı "mesel" olarak verilir ama onun anlamını bilen de azdır; "masal" ile karıştırılmamalı.

e) Üyelerin, kendilerine öğretilen ve gösterilenleri ağız sıkılığıyla birer "sır" gibi saklı tutması, aralarında kardeşçe bağlılık oluşturmaları öngörülür.

f) Üyeler yalnızca eğitim ve öğretim görmekle kalmaz. Bir öğrenme disiplini edinir ve bununla hem kendi kendilerini yetiştirir hem de topluluğun diğer üyelerinin de eğitimine katkıda bulunur.

Ezoterik Sistemin Tarihçesi ve İşleyişi

Ezoterik sistem, insanın doğanın gerçeklerini anlamaya çalışması ve doğa yasaları üzerinde kafa yormaya girişmesi kadar eskidir. Düşünüleri gelişmiş aydınlar, insanlara umut verme ve korkutma yoluyla kabul ettirilmiş olan ilkelerden çoğunun akıl verileri ve gerçekler ile bağdaşmadığını görünce, doğru olduğunu bildiklerini ortaya koyma çabasına girişmiş, ancak halkın çoğunluğu bunları anlayamamış hatta tepkiyle karşılamıştır. Kimileri de bunları kendi çıkarları uğruna ve kötüye kullanmaya yönelmiştir.

Bu durum, doğruların ve gerçeklerin araştırılıp aktarılmasında, sır saklamanın insanlık için daha yararlı sonuçlar sağladığını ortaya koymuştur. Hiçbir önleme başvurmaksızın bilimsel ve akılcı gerçekleri insanlığın yararına sunmaya kalkışan birçok kimse, toplumlarındaki bilgisizlik ve bağnazlık nedeniyle ya da egemen çevrelerin bunların kendi çıkarlarını olumsuz yönde etkileyebileceği korkusu üzerine, kötülenmiş ve hor görülmüştür. Birçoğu saldırıya uğramış, yakalanıp zindana atılmış, işkence altında kalmış hatta bu yolda yaşamını yitirmiştir.

Dolayısıyla, yeni düşünüler ile bilimsel ve akılcı gerçeklerin inançlara ya da kanıksanmış ilkelere aykırı düşmesi durumunda, sadece bunları kavrayabilecek bir kapalı topluluk içinde incelenip irdelenmesi zorunlu olmuştur.

Bu durum, günümüze gelinceye dek sürmüştür. Günümüzde de sürmektedir.

■ ■ ■

Ezoterik sistemi benimseyerek uygulayan kurum ve kuruluşlardan bazıları, öğretimi kapsamındaki bilgi ve bulguları yalnızca kendi üyelerinin almasını öngörür.

Bazılarıysa bununla yetinmez; haricî toplumu ve insanlığı da gözetir; ancak yeterli ve uyumlu bir ortam sağlanmadıkça, bunların gelişigüzel bir şekilde ortaya serilmemesini daha yararlı hatta zorunlu bulur.

Şimdi soracaksınız: *«Bu durumda, söz konusu bilgilerin topluma ve insanlığa mal edilebilmesi gecikmeye uğramaz mı?»*

Evet, uğrar. Fakat bu gecikmeyi göze almak gerekir. Çünkü böylece bilgilerin daha sağlam ve köklü bir şekilde benimsenmesi sağlanır. Bu ise çoğu kez ilgili insanların yaşam döneminde tümüyle gerçekleşemez. Belki pek azı topluma mal olur; gerisi ezoterik nitelikli kurumun bünyesinde saklı kalır. Kuşaktan kuşağa aktarılır ve toplumsal ortam elverişli oldukça açığa çıkarılır.

Sistemin işlevi, ilgili kurumun ileri gelenlerince bilinenlerin bunları bilmeyenlere öğretilmesiyle sınırlı kalmaz. Yapılan çalışmanın kapsamında bireyler arasında uyumlu ve sürekli bir dayanışma öngörülür.

Birey öğrenmenin yanı sıra çalışır, inceler, araştırır. Önceki bilgiler hepsinin katkısıyla genişletilir, derinleştirilir, yenilenir ve geliştirerek olgunlaştırılır.

■ ■ ■

Eğer bir kurum ya da kuruluşun öğretimi, içinde bulunduğu toplumu oluşturan geniş halk tabakalarının kanılarıyla çatışmıyorsa, inançlara aykırı düşmüyorsa, kanıksanmış bir dünya görüşüyle aynı paraleldeyse, toplumun yaşam düzeni ve anlayışıyla çelişmiyorsa yani hiçbir değişiklik ya da yenilik getirmiyorsa; ezoterik sisteme gerek yoktur. Belki sıradan bir kişi bu öğretimi temel bilgi birikiminin yetersizliği nedeniyle anlayamayabilir ama yadırgamaz. Egemen güçler de bunlar hiçbir değişiklik getirmediği ve kendilerini rahatsız etmediği için karşı çıkmaz.

«Keşke öyle olsa!» diyesimiz gelir çünkü genellikle ortam bunun tam tersidir.

Ezoterik nitelikli bir kurumun öğretimi toplumdaki çoğunluğun öteden beri kanıksadığı eğilimlerle çatışır; inançlara da aykırı düşer. Ortaya konulan dünya görüşü, yürürlükteki yaşam düzeni ve anlayışıyla çelişkilidir; değişiklik ve yenilikler önermektedir.

■ ■ ■

Sıradan bir insan din, bilim ve sanat ile ilgili konularda yanılgı ve yanlışlarını giderme çabasına girişmez. Aksine, doğru olduğunu sandığı şeyleri koruyup, bunları sarsabilecek türden olanlara tolerans gösteremez. Hele konu akıl yoluyla kavranması gereken bir bilgiyi içeriyorsa, bunun kırpıntısının bile inançlarıyla çatışmakta olmasına dayanamaz; tepki gösterir. Karşı çıkmazsa, dünyasının allak bullak hale geleceğini hatta yıkılacağını, kıyamet kopacağını sanır.

Buna "bağnazlık" dendiği belirtilseydi ya!

İnsanların çoğu bu dünyanın gelip geçici ve yalancı olduğu, asıl yaşamın ölümden sonra "öteki dünya"da sağlanacağı inancına kapılmıştır. Dünya nimetlerinden yararlanıp insanca yaşamaktan yoksun edilmişlerdir.

Sıradan insana sınırlar konulmuş, bunun ötesine geçmesi "yasak" ve "günah" kavramlarıyla engellenmiştir. Ancak işte o "sıradan insan", her şeye karşın bu dünyada ve bu koşullar altında yaşamaktan hoşnuttur.

Bu olgu ezoterik sistemi zorunlu tutmakta, önemini artırmaktadır. Bilimsel ve akılcı bilgi, ortam yeterince elverişli olana dek saklı tutulmayı, sadece bunları anlayıp sindirebilecek olanlara verilmeyi gerektirir.

Elverişli ortamın oluşması durumunda ise, bilginin saklı tutulmasına gerek kalmayacaktır. Üstelik o zaman bilgi kendiliğinden açılarak topluma ve insanlığa mal olacaktır. Hiçbir ezoterik kurumun gücü bu olguyu engellemeye yetmez.

Dolayısıyla öyle bir aşamada ezoterizmin uygulanmasına da gerek kalmıyor.

Ezoterik sistemin temel kurallarından biri uyarınca şöyle bir söz edilir:

> ***"Bilgi, ancak yeterli düzeyde anlayış ve yetenekleri olan ve bu yolda ilerleyebilme özelliği gösterenlere verilmelidir."***

Bilginin başkalarına verilmesinden özenle sakınılması gerekir. Çünkü bunun yanlış değerlendirilmesi, belki tepkiyle karşılanması, belki anlayamayan kişiye zarar getirmesi, belki de kötüye kullanılması söz konusudur. Sonuç ille de böyle olmayabilir ama böyle olması göze alınamaz.

Ezoterik sistemin bir diğer temel kuralı da şöyledir:

"Bilginin tümü topluca verilmemelidir."

Bilgiyi alması öngörülen kişi, belli düzeylerde sınanmalıdır. Daha ileriye gitme yeteneği olup olmadığı araştırılarak anlaşılmalıdır. Töresel nitelikli bilgiler açık ve kesin bir belirginlikle verilmemelidir.

Bilgiyi alan kişi de kendisine öğretilenlerle yetinmemelidir; salt öğrenmekle kalmamalı, birbirleriyle bağlantısız bilgilerini birleştirerek olgunlaştırmalı, bunları uygun biçimde başkalarına da aktarmalı, böylelikle bir genel yarar sağlamaya hazırlanmalıdır.

Din bağnazları (yobazlar), bir ezoterik kurumun üyelerini "tanrıtanımaz" ya da "sapkın" olmakla suçlar. Çünkü onların indinde öncelikli olan birtakım inanç ilkelerinin duyumsama ya da akıl kullanılarak anlaşılması kabul edilemez. Bu nedenle, ezoterik sistem bilim ve sanattan önce din alanında yerleşmiştir.

HERMETİZM

Eski Mısır'da HERMES adı verilen varsayımsal bir kişinin ardından kurulmuş olan öğretiye Hermetizm denmiştir. Ezoterik sistemde çalışmayı zorunlu tutan antik öğretiler arasında ayrıcalıklı bir yer tutmuştur.

Bazı kaynaklara göre Hermetizmin başlangıcı MÖ 3000 yılına kadar uzanır. Bazı kaynaklarda ise daha yakın tarihler verilir. Hermes'in tam olarak ne zaman yaşadığı hatta böyle bir kimsenin sahiden yaşamış olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Eski Mısır'ın çok ünlü bir varsayımsal bilgin ve düşünürü olan Hermes, Eski Mısır inançlarında **"Thot"** olarak anılan kişidir. Tevrat'ta adı "Hanok" olarak geçen ve Hz. Nuh'tan önceki üçüncü kuşak olan "Enoş" (İslâm dininde İdris) ile bir tutulduğu da olmuştur.

Bazı kaynaklarda iki ayrı Hermes'ten söz edilir. Biri yukarıda sözü edilenle özdeşleştirilir. İkincisinin MÖ 1100 yılı dolaylarında yaşamış olduğu söylenir.

Bu ikinci Hermes, Antik Yunan'da **"Ermis Trigmegiste"**, Antik Roma'da ise **"Mercure Trismegistus"** *(Üç Kez Bilgin)* olarak anılmıştır.

Hermes ile ilgili bir diğer kurama göre, aslında bu adı taşıyan "tek bir kişi" yoktur. Eski Mısır tarihi boyunca Hermetik kurumların önderi olan birçok kişinin hep Hermes adıyla anıldığı söylenir.

■ ■ ■

Kimi eski tarihçiler, Hermes'in 42 kitabının olduğunu yazmıştır. Dendiğine göre bunlardan bazısı Tanrı ve din konularını, bazısı Hermetizmin törenleriyle ilgili ritüellerini, diğerleri ise çeşitli bilim dallarına ilişkin bilgileri içerir.

Bu kitapların hiçbiri günümüze gelememiştir. İskenderiye Kütüphanesi'nde toplanmış olup, bu kütüphanenin MÖ 47 yılında yanmasıyla birlikte yitirildiği söylenir. Bu da kitapların yitiriliş nedenini açıklayabilmek için uydurulmuş izlenimi vermektedir çünkü o zamana kadar çoktan bu kitapların el yazması kopyalarının çıkarılmış olması, bunların başka yerlerde bulunması gerekir.

Dolayısıyla, Hermes hakkında her ne söylenmişse, buna kuşku ile bakılabilir. Masonların açısından ise, bu tarihsel kişinin kendisi, yaptıkları ve yazdıkları değil, kurmuş olduğu benimsenen ezoterik sistem yani Hermetizm önemlidir. Hatta bazı kaynaklarda Masonluğun bir **"Hermetik sanat"** olduğu belirtilerek tarihsel kökeninin Hermetizme dayandığı ileri sürülür.

Hermetizmin Doğuşu

Bazı eski el yazması belgelerde, Hermes ile ilgili olmak üzere efsane gibi bir öykü anlatılır. Bu öykünün yazımında Tevrat'ın ilk bölümünden esinlenilmiş olduğu bellidir ama bu Tevrat'ta anlatılan öykülerden biri değildir.

Şimdi bu öyküyü özetleyelim:

"Hz. Nuh'un dört üvey kardeşi vardı. Erkek kardeşlerinin adları Yabal, Yubal ve Tubal-kain, kız kardeşinin adı ise Naama idi.

Yabal ve Yubal, Batı kaynaklarında Jabal ve Jubal tarzında yazılıyor.

*Üç erkek kardeş, tufandan önce tüm bilimlerin temelini oluşturan **Yedi Bağımsız Bilim ve Sanat**'ı keşfetmişti. Kız kardeşleri, bunlardan yararlanıp dokumacılığı oluşturmuştu.*

Yakında geleceğini bildikleri tufandan sonra yitirilmemesi için; biri ateşte yanmayan mermerden, diğeri suda batmayan bir hafif taştan (kimilerine göre içi boş olmak üzere madenden) iki sütun yaptılar. Tüm bilgilerini bu iki sütunun üzerine işlediler.

Yüzyıllar sonra Hermes, bu iki sütundan birini bularak Yedi Bağımsız Bilim ve Sanat'ı öğrendi. Çağında, bu bilim ve sanatların üstadı oldu. Gerek bilimsel gerekse töresel nitelik taşıyan öğretisini bunun üzerine kurdu."

Hesapça, bu öyküde sözü edilen kişi, MÖ 1100 yılı dolaylarında yaşamış olduğu ileri sürülen Hermes'tir. Öyle olmazsa, dinsel kaynaklarda yer alan benimseyişler uyarınca tufanın oluştuğu tarih ile Hermes'in yaşadığı varsayılan daha eski dönem arasında kronolojik çelişki doğar.

Zaten efsaneler söz konusu olunca kronolojik çelişki hep var.

Ancak bu efsane, Eski Mısır'ın Hermetik kurumlarının o tarihten en az bin yıl hatta daha eski oluşunu açıklayamamaktadır.

Bu bağlamda akla yatkın bir açıklamanın yapılabilmesi için, tufanın mutlaka daha eski bir tarihte oluşmuş bulunması gerekir. Bilimsel bulgular ve Sümer yazıtlarından çıkarılmış olan bilgiler de bunu doğrulamaktadır.

O zaman da Hz. Âdem'in yeryüzüne indiriliş tarihi olarak benimsenen MÖ 4000 yılının çok daha geriye alınması gerekir. Bu ise, Tevrat'taki soy ağacı anlatımını ve insanın ilk atalarının varsayımsal yaşam sürelerini çelişkiye düşürür.

Şu "yeryüzüne indiriliş" konusunun üstünü çizer ya da bunu göz ardı edersek, belki Tevrat'taki soy ağacı anlatımındaki çelişkiyi kısmen de olsa giderebiliriz.

> Çelişki varsa doğrunun ortaya konulması, yanlışların ve kronolojik farkların giderilmesi gerektiği düşünülebilirse de bu iş pek o kadar kolay değildir. Çünkü önemli göksel dinlerin temel öğeleri bu öyküler üzerine kuruludur. Bunların düzeltilmesine kalkışılması, dinlerin dogmalarını zedeler.

Geç kalınmıştır.

Bundan sonra yapılabilecek tek şeyin, yetkili din adamlarının bu bağlamdaki yorumlarına inanmak, gerçeği onların anlattığı gibi benimsemek olduğu kabul edilmiştir.

Anlaşılan öneri çöktü ya da zaten çoktan çökertilmiş. Fakat bu denileni yapacak olan kim? Masonlar olmasa gerek, akıl ve bilimi önder alıyorlarsa…

Fakat konu Hermetizmin doğuşu olunca, bunun ille de bu öyküye dayanması da zorunlu değildir. Eski Mısır'ın dinsel inançları, çok daha eski tarihlere uzanır. Hermetizmin de o inançların uygulamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Hermetik Öğreti

Hermetizmin öğretisel özelliklerinden bazıları kısaca şöyledir:

- Özdek (madde) karanlık ile özdeştir. Işık ise ruhtur. Aydınlık ruhtadır. Yeryüzündeki yaşam, ruhun özdekle savaşından oluşan bir sınav evresidir. Eğer ruh bu sınavı kazanamazsa, karanlığa tutsak düşer ve varlığını yitirir. Sınavı kazanan ruh ise göğe yükselir ve ölümsüzlüğe ulaşır.
- Ruhu ölümsüzlüğe götüren, dünya sınavında buyrultuya dayanıp gücünü kullanarak, acı çekerek elde ettiği bilinçtir.
- Hiçbir düşünce Tanrı'yı resimlendiremez. Tanrı, hiçbir dil ile tanımlanıp betimlenemez. Çünkü cisimle ilgisi olmayan, biçimi üzerinde her türlü düşüncenin geçersiz olduğu bir kavram, insanın duyularıyla anlaşılamaz. Sonsuz olan, zaman gibi kısa bir ölçüye gelmez.
- Nitelenmesi olanaksız Tanrı, seçtiği kullarından kimisine, kendi yüce olgunluğundan birtakım görüntülere erişebilmeleri için, doğal olanakların üstüne çıkma yeteneğini verebilir. Bu seçkin kişiler, gördüklerini halk diliyle anlatacak sözcük bulamaz. Dolayısıyla nedenlerin nedeni her zaman saklıdır.

- İnsan ruhunun derinliklerinde taze bir biçimde bulunan niteliklerin ortaya çıkabilmesi için, insanın üstün düzeyde eğitim görmesi gereklidir. Sürekli bir çabayla ve bireysel buyrultunun kullanılmasıyla, insan evrenin güçleriyle ilişki kurabilir. İnsanın uğraşıyla elde edebileceği başarının sonu yoktur. İnsan, kendini vererek yürüttüğü yılmak bilmez bir uğraşı sonucunda tanrısallığa bile erişebilir.
- Ateşe, suya, toprağa karşı dayanıklılık gösterebilen insan, özvarlığına da egemen olabilmelidir. Ruh ve bilgi evreninin yüce aşamalarına ulaşmayı öngörüyorsa, duygularının şaşırtmalarını aşabilmeli, özdeğin tutsaklığına düşmekten kendini koruyabilmelidir.

Dikkatli ve iyi bir şekilde okudunuz mu? Öyle yaptıysanız, anladınız mı? Bu zor anlaşılır öğreti, daha basit bir şekilde aktarılamaz mıydı?

Hermetizmin özet seçmelerini verdiğimiz temel öğretisi, karmaşık simgeler ve astrolojik alegorilerle anlatılır. Öğretinin kökeninde, o çağın yaygın çok tanrıcı (politeist) ortamı içinde bir tek tanrıcı (monoteist) görüş belirir. Ancak bu görüş, aynı anda kamu tanrıcı ya da doğa tanrıcı (panteist) bir nitelik de taşımaktadır.

İnsanın her yönden olgunlaşıp yetkinleşmesi yoluyla Tanrı'ya yaklaşabileceğine ilişkin inanç, diğer tüm gizemci (mistik) öğretilerden önce Hermetizmde yer almıştır. Hermetizmin temel öğelerinden biri olan **"ışık-karanlık diyalektiği"**, çağlarca birçok din ve inanç sistemi için de bir asal esinlenme kaynağı olmuştur. Nitekim günümüzdeki Masonluğun tarihsel kökeninin Hermetizme kadar uzandığının belirtilişi bundan ileri gelebilir.

Masonluk açısından belki öyle olabilir ama öyle bir inancın ve sözü edilen o "ışık-karanlık diyalektiği"nin önce Hermetizm'da yer aldığını kabullenmek hayli zor… Burada çok daha önceye tarihlenen doğu (Hint ve Çin) kaynaklı gizemci öğretiler âdeta göz ardı edilmiş.

Ali Cengiz Üstüner, bir çalışmasında bu konuyu daha da ile götürerek, Eski Mısır'da bir "mason mabedi" bulunduğunu anlatmış. Fotoğraflarını bile vermiş. [Şu kaynakta okuyabilirsiniz: http://masonpedia.com/kitap/misirda-bulunmus-eski-bir-mason-locasi-ve-kudusteki-suleyman-tapinagi-ali-cengiz-ustuner/]

Kaynak gösterilmesi güzel ama sözü edilen kişi yani Ali Cengiz Üstüner kimdir? Burada bu da açıklanmalıydı. Belirtelim: Birçok yapıtı olan bir arkeolog yazar… Üstelik belirtilen kaynak herkese açık değil… Eski Mısır'da bir mason mabedinin bulunduğuna ilişkin anlatım ise, sadece çağdaş Masonluğun gözüyle bir benzetme sayılabilir. Yazı kapsamındaki fotoğraf şöyle:

Hermetizmin temel benimseyişlerinden biri uyarınca, zihinleri gelişmemiş kimseler, gerçekleri ya anlayamaz ya da kaldıramaz. Özeleştirisini yapamayan bir kişinin de gerçeklere ulaşma şansı yoktur. Bireysel istek ve tutkularından sıyrılamayıp kötülüklerin tümünden arınamamış olanlar gerçekleri elde edecek olursa, bunları yanlış ve zararlı uygulamalarda kullanır. Hem bedensel güçleri hem zihinsel sağlıkları yerinde olmayanlar, gerçekleri araştırma yolundaki uzun ve zorlu girişimlere katlanamaz, başarılı sonuçlar elde edemez.

Bu nedenlerle, Eski Mısır'da Hermetizmin beşiği olan tapınaklarda eğitim görecek kişilerin gerek zihinsel, gerek töresel gerekse bedensel bakımdan üstün yeteneklerinin bulunması, bunları yerinde ve zamanında kullanabilmesi için sıkı bir eğitimden geçirildiği anlatılır. Nitekim aşağıda anlatacağımız inisiyasyon yönteminin gerekçesi de budur.

İzleyen anlatımın birçok kaynakta biraz farklı versiyonları var. Nitekim buradaki anlatım da işte o "biraz farklı" versiyonlardan biri. Fakat ilginçliği nedeniyle bunu hiç okumamış olanlara tavsiye edilir. Masonlar ise bunu kendi simgesel uygulamalarıyla karşılaştırabilir.

Hermetik İnisiyasyon

Çağlar boyunca, ezoterik kurumlardan birçoğu Hermetizmden gerek öğretim kapsamı gerekse adayların inisiyasyonunda uyguladığı yöntem bakımından hayli esinlenmiştir. Buna karşın Hermetik inisiyasyon, ayrıntıları bilinen çeşitli eski inisiyasyon yöntemleri arasında en ağır ve en zorlu olanıdır.

Doğuda belki daha zorlu olanları da vardı.

Bu inisiyasyonun nasıl yapıldığına ilişkin bilgiler, Eski Mısır papirüslerinin ve çoğu tapınakların koridorlarına yer yer işlenmiş olan rölyeflerinin incelenmesi, sonra bunların Eski Yunan kaynaklarında yer alan bilgilerle karşılaştırılması sonucunda çıkarılmıştır. Bu konuya değinen birçok kaynakta, âdeta adayın başından geçen bir serüven öyküsü gibi anlatılır. Bunu Orhan Hançerlioğlu'nun ***"Düşünce Tarihi"*** adlı kitabında da bulabilirsiniz. Ancak anlatımlar arasında yer yer farklar da vardır; bu pek doğaldır.

Aşağıda bu konudaki bir derlemeyi elden geldiğince özetleyeceğiz. Bunu daha önce bir yerde okumamış ya da dinlememişseniz, baştan sona okumanızı öneririz. Masonlukta uygulanan giriş törenindeki işlemleri de karşılaştırılabilir. Gerçi Masonlukta, her şeyin simgesel olduğu bir ritüel vardır; Hermetizmda ise yapılanların gerçek olduğu söylenen bir uygulamadır. Fakat aradaki benzerlikler nedeniyle, Masonlukta bunun nasıl simgeleştirilmiş olduğuna ilişkin değerlendirme yapma olanağı da vardır.

Tapınağa katılarak rahip olmak isteyen aday hakkında önce bir soruşturma yapılırdı. Herhangi bir olumsuz bilgiyle karşılaşılmazsa, tapınağa çağrılan aday, ağır ve pis işlerde çalıştırılarak isteminden caymasına uğraşılırdı.

Aday, hiç yakınmadan buna dayanırsa, sınavların başlayacağı yere götürülürdü. Bir demir kapının önünde, eğer buradan içeriye girecek olursa bir daha geriye dönemeyeceği belirtilirdi.

İçeriye girmek isteyen adayın eline bir yağ kandili verilir, karanlık bir labirentin içine sokulurdu. Dizlerinin üzerinde sürüklenerek ilerleyebildiği, tehlikelerle dolu bu labirentte, ne yapacağı, yolunu nasıl bulacağı söylenmezdi. Labirentin öteki ucundaki demir parmaklıklı kapıyı bulursa, orada birinin gelip bu kapıyı açması için saatlerce beklemesi gerekirdi. (Mısır'ın güneyinde Edfu ile Assuan arasında yer alan Kom Ombo Tapınağı'nda, bu işlerin nasıl yapıldığı açıkça izlenebiliyor.)

Nitekim bu anlatımda bir nokta eksik bırakılmış. Onu şöyle ekleyebiliriz: *"Aday kendisini derinliği belli olmayan bir kuyunun ağzında bulurdu. Oradaki kaygan basamaklardan aşağıya doğru inmesi gerekirdi. Fakat bir süre sonra basamaklar sona ererdi. Aday, elindeki kandil sayesinde kuyunun karşı yakasında bir oyuk bulunduğunu fark ederdi. Oraya uzanması gerektiğini anlar fakat bunun için elindeki kandili terk etmesi gerekirdi. Oyuktan içeri girebildiğinde, devam eden labirent içinde sürüklenerek çıkışı arar, sonunda demir parmaklıklı fakat kapalı bir kapıya ulaşırdı. Orada beklemekten başka çaresi yoktu. Uzunca bir süre sonra kapı açılarak kurtarılırdı."*

Kitapta bu önemli bölüm niçin yazılmamış acaba?

Buradan çıkarıldıktan sonra, her yanından alevler fışkıran, zemini korlarla dolu, fırın gibi bir koridordan geçmesi gerekir, ateş koridorundan çıkar çıkmaz, bulanık su dolu bir havuzla karşılaşırdı. Bu havuzun dibi batak olduğu için, karşı yakaya doğru hiç telaşa kapılmadan, ağır ağır yüzmesi gerekirdi.

Bu üç aşamanın herhangi birinde yani labirentte iken, sonra ateşten ve daha sonra sudan geçerken ne yapması gerektiğini bilemeyen bir aday, orada takılıp yaşamını yitirmiş olabilirdi. Bu nedenle, havuzdan çıktıktan sonra sınavları başarıyla geçtiği için kutlanır, dinlenmek üzere yalnız bırakılırdı.

Buraya kadar, evreni oluşturduğu varsayılan dört temel öğeden hava, ateş ve su sınavlarını geçirmiş oluyor.

Uyuyup kalan aday, uyanınca karşısında çok güzel bir genç kız bulurdu. Genç kız adaya, bundan böyle onun hizmetinde olduğunu söyler, onu kendisiyle yatmaya teşvik ederdi. Ancak bunun için, önce genç kızla karşılıklı içki içmesi gerekirdi.

Aday bu oyuna kanarsa, buyrultusuna egemen olamadığı gerekçesiyle yaşamının sonuna dek gün ışığını hiç görmeden tapınakta bir hizmetçi olarak çalışmak zorunda kalırdı. Bunun bir tuzak olduğunun farkına varır ve genç kızın teklifini geri çevirirse, bu kez dünya nimetinden yararlanmasını bilmediği için azarlanır, böyle bir kimsenin tapınağa girmesine onay verilemeyeceği belirtilir, ancak buradaki gizemleri öğrenmiş olduğundan ötürü de ölüme terk edilmesine karar verildiği söylenirdi.

Aday, sabaha karşı elleri ve gözleri bağlanıp tapınaktan çıkarılır, çölde ıssız bir vadiye götürülür, sadece başı dışarıda kalacak şekilde dar ve derin bir çukura gömülürdü. Gözleri açılır, kızgın güneş altında tam bir gün ve onu izleyen bir gece boyunca yalnız bırakılırdı. Öncekilere oranla pek basit gibi görünmesine karşılık, bu sınav adayın aklını yitirmesine neden olabilirdi. Aklı başında kalırsa, yine tapınağa götürülür, yine bir süre dinlendirildikten sonra bu kez görkemli bir törenle karşılanırdı.

Sırasıyla hava, ateş, su ve toprak sınavlarını başarıyla geçirmiş olan gence bundan böyle PASTOFOR denirdi. Onun için artık bedensel değil, zihinsel acılarla dolu bir dönem başlardı. Girmesine izin verilen koridor ve bölmelerin duvarlarındaki çeşitli hiyerogliflerden anlamlar çıkarmaya çalışırdı. Hiçbir şey anlatılmaz, öğretilmezdi. Her şeyi kendi başına anlaması gerekirdi. Bir soru sormaya kalkışırsa, sadece daha çok çalışması gerektiği öğütlenirdi. Ancak, ne yapmakta olduğu, nelere ilgi gösterdiği de sürekli olarak izlenirdi.

Pastoforun sınav ertesinde tapınakta yalnız başına bir şeyler öğrenmeye ve ne olup bittiğini anlamaya çalıştığı bu dönem, yıllarca sürebilirdi. Hiç kimse onunla doğru dürüst ilgilenmediği için, isyan etmek istediği zamanlar olur ama her şeyi bırakıp tapınaktan kaçmaya kalkışmanın bir yararı olmayacağını, bunun ölümle sonuçlanacağını artık çok iyi bilirdi. Dönüp dolaşıp yapabileceği tek şeyin çalışmayı sürdürmek olduğu kararına varırdı.

Tapınaktaki rahipler, pastoforun neler düşündüğünü, nasıl duygular içinde olduğunu, kendileri de aynı aşamalardan geçmiş oldukları için gayet iyi bilirdi. Bir süre sonra pastofor, yaptığı çalışmalardan anlamlı sonuçlar çıkarmaya başlar, bilgisinin arttığını, düşünme ve değerlendirme yeteneğinin geliştiğini, tapınağa girmeden önceki düşünüleriyle şimdikilerin birbirine uymadığını fark ederdi.

Bu coşku ile çalışmalarını sürdürür, daha hızlı anlamaya, daha çok bilgi edinmeye başlardı. Sürekli olarak izlenmekte olduğundan, gelişiminin ne ölçüde ilerlemiş olduğu da bilinirdi.

Yeterli bir düzeye gelmiş olduğu kanısına varılan pastofor, bir diğer törenle NEOZOR yani yardımcı rahip olurdu.

Hermetizmin asıl eğitimi bundan sonra başlardı. Yıllarca çeşitli evrelerden ve sınavlardan geçerdi. Artık kendisine açıklamalar verilir, yol gösterilir, daha ileri bilimsel ve düşünsel çalışmalar yapması için destek olunurdu.

Neozorlar çalışmalarını kardeşçe bağlılık ve dayanışma içinde sürdürür, bir yandan da tapınağın yeni adaylarının inisiyasyonunu yürütüp, pastoforların çalışmalarını izlerlerdi.

Zaman içinde, Hermetizmin rahiplik derecelerine geçer, sonunda PROFETA diye anılan dereceyi alabilirlerdi.

Bir profeta, sırası geldiğinde, HİYEROFANT yani tapınağın başrahibi olurdu.

■ ■ ■

Bu kitabın amaç ve kapsamı bakımından Hermetizm üzerinde belki gereğinden fazla durduk. Ancak burada anlatılmış olanlar size yeterli gelmeyebilir. Daha fazlasını, özellikle Hermetik öğretinin ayrıntılarını merak etmekte olabilirsiniz. [Bunun için Levent Sevsevil'ın ***"Hermetik Gelenek"*** adlı kitabı önerilebilir. Ancak o kitabı piyasada bulamazsınız.]

Bu noktada yine "Masonpedia" adlı site ile bağlantılı bir öneri belirtiliyor. Fakat şimdi bu çalışma "academia.edu" için hazırlandığına göre şöyle bir öneride bulunulabilir:
https://www.academia.edu/89503222/Hermes_ve_Hermetizm

ANTİK MİSTERLER

Eski çağların ezoterik nitelikli bazı kurumları dinsel ve gizemci (mistik) öğretiler içerir. Genel olarak "antik misterler" olarak anılırlar. Buradaki "mister" sözcüğü, Yunanca "mysterion" teriminden alınma olup, kısaca "inisiyasyon yoluyla öğrenilebilen ezoterik nitelikli gizem" anlamına gelir.

Antik misterler, hayli derin bir gizemsel nitelik taşırdı. Uygulandıkları kurumlara girebilmek için, Hermetizmde olduğu gibi zor sınavlardan geçmek gerekirdi. Çok önemli olan ortak özelliklerinden biri şuydu: Adaylar mutlaka önce "hava", sonra "ateş", daha sonra "su", son olarak da "toprak" sınavından geçirilirdi. Kuruma alınan kişiye öğretilenler kesin bir ağız sıkılığıyla korunur, hiçbir yere yazılmazdı. Bu nedenle, bu kurumlar hakkında ancak yüzeysel bilgi elde edilebilmiş, öğretilerinin ayrıntıları günümüze dek öğrenilememiştir.

Acaba bu yüzden mi Hermetizm daha çok önemsenmiş, öncelikli tutulmuş?

Antik misterlerin hemen hepsindeki öğretinin temeli, gizemci nitelikli bir efsane, bir mit üzerine kuruluydu. Konularının birçok benzerliği vardı. Doğanın koynunda saklı olduğuna inanılan yaratıcı gizemlerin akıl yolu ile araştırılıp öğrenilmesine uğraşırlardı. Hermetizmdeki gibi "ışık ve karanlık diyalektiği" üzerinde de özenle durulurdu. Bu diyalektik düşünce, daha sonraki birçok din ya da inanç sisteminde, farklılaşmış bir biçimde yer bulmuş, "ikicilik" (düalizm) kaynağını bu mitlerden almıştır.

Bu mitlerde "kötüler" tarafından öldürülen bir önder ya da kahramanın "iyiler" tarafından gösterilen çabalarla yeniden yaşama kavuşturulması, bundan sonra ölümsüzleşmesi ya da tanrısallaşması anlatılırdı. Belli zamanlarda bir şenlik düzenlenir, bu diriliş kutlanırdı. Bu bakımdan, antik misterler, bazı dinlerdeki "ruhun ölümsüzlüğü" inancının da temelini oluşturmuştur.

Antik misterler arasında özellikle şunları sayabiliriz:

a) **Hint Misterleri:** Asya'nın güneyinde eski Hint inançları (Brahmanizm) ile bağdaşık olmak üzere oluşturulmuş misterlerdir. Çok tanrıcı (politeist) bir nitelikleri vardır. **Brahma** *(yaratıcı öğe)*, **Vişnu** *(koruyucu öğe) ve* **Siva** *(yıkıcı öğe)* üçlemesi üzerine kurulmuşlardır. Geçmişi MÖ 2000 yılına kadar uzanır.

b) Mısır Misterleri: Eski Mısır'da geliştirilip uygulanmış olan gizemci öğreti sistemleridir. Hermetizm ile birçok bakımdan yakın benzerlik gösterir ama asıl kaynakları doğudadır. Osiris, İsis ve Serapis Misterleri olmak üzere üç gruba ayrılırlar. Her biri benzerdir ama ayrı bir mit üzerine kuruludur.

İsis-Osiris-Horus üçlemesi, hepsinin ortak özelliğidir.

c) Dyonisos Misterleri: Fenike, Antik Yunan ve Batı Anadolu'da görülmüş olan gizemci öğreti sistemlerinin bir bölümüdür. Öğretilerinin temeli Şarap Tanrısı olarak bilinen Dyonisos'un, Olimpos tanrılarından önceki dev tanrılar tarafından öldürülüşü, Ana Tanrıça Rhea'nın onlara karşı çıkıp Dionysos'u arayıp bulması ve yeniden canlandırması üzerine kuruludur.

Ohoo!… Bunu anlayabilmek için önce Yunan Mitolojisi'ni biraz bilmek gerekir.

d) Eleusis Misterleri: Antik Yunan tanrılarından Toprak Tanrısı ya da Tarım Tanrısı olan Demeter'e tapınma ilkeleri üzerine kurulmuş misterlerdir.

Kısaca geçilmiş ama aslında belki de hepsinden daha önemli…

e) Adonis ve Attis Misterleri: Doğu Akdeniz ve Güneybatı Anadolu'ya özgü mitolojik öykülere dayanan misterlerdir.

f) Mitra Misterleri: Antik misterler arasında en önemlisi sayılır. Mitra, eski İran dinlerindeki Işık Tanrısı ya da Güneş Tanrısı'dır. Bazı kaynaklara göre, bu misterleri Zerdüşt oluşturmuştur. Kimine göre ise onun yaşamış olduğu dönemden çok daha eski olmakla birlikte, ilkelerinden esinlenerek değişime uğramıştır. Yalnızca İran yöresinde kalmamış, batıda Roma'ya kadar uzanmıştır. Kendinden sonra doğan diğer misterleri etkilemiş ve çoğu için esinlenme kaynağı olmuştur.

Zerdüşt, evrendeki tüm olayların ve olguların iki karşıt gücün çatışmasından oluştuğunu ileri sürer. Bunlardan birini Hürmüz (Ahura Mazda ya da Angra Mainyu) diğerini Ehriman olarak adlandırır. Hürmüz aydınlığı, tüm iyilik ve olumlu öğeleri içerir. Ehriman da bunların karşısına, karanlık, kötülük ve olumsuz öğelerle çıkar. Bu ilke, göksel dinlerin "Tanrı-Şeytan ikilemi"ne benzer.

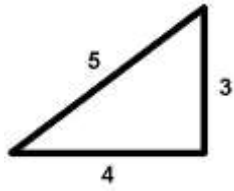
Antik misterler arasında, sadece Mitra Misterleri'nin varlığı Ortaçağ başlarına kadar sürebilmiştir. Öğretisi Hıristiyanlığın önemli esin kaynaklarından biri olmuştur.

Bununla birlikte, Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanlık devletin resmî dini olarak kabul edildikten sonra, Mitraizm'e göz açtırılmayıp bu inanç sisteminin ortadan kaldırılmasına uğraşılmıştır.

Bu alt bölüm, Hermetizme oranla ne kadar da kısa kesilmiş? Oysa hiç olmazsa bazılarına, hele Mitra Misterleri'ne daha geniş yer verilebilirdi.

PİSAGORCULUK

MÖ 6. yüzyılın ünlü matematikçi ve düşünürü olan Pisagor'un adı, Batı dillerinde "Pythagoras" şeklinde yazılır. Türkçede "Fisagor" ya da "Pitagor" olarak geçtiği görülebilir. Bazı eski belgelerde ona "Naymus Graecus" *(Yunan adı taşıyan biri)* denmiştir.

Pisagor, gençliğinde yıllarca Mısır, Mezopotamya ve İran'da kalmıştı. Oralarda, çoğu gizemci nitelikli birçok ezoterik kuruma girip çıkmıştı. Doğuda edindiği bilgiler ve bilgelik ile bugünkü Adriyatik Yarımadası'nın en güney ucundaki Kroton (Crotonne) kentinde kendine özgü ekolünü kurmuştu.

Pisagor, çalışmaları, bulguları ve felsefesi üzerine bir yazılı yapıt bırakmadı. Bununla birlikte, aritmetik, geometri, müzik ve astronomi başta olmak üzere çeşitli bilimlere katkıları oldu.

Evrensel oluşumun her bir öğesini sayılara bağlayarak açıklamasıyla, ayrıca kendine özgü ahlâk kurallarıyla da bilinir. Kurduğu ekol hem bilimsel hem töresel hem de gizemci bir nitelik taşımış, kendinden sonraki diğer birçok ekolün esinlenme kaynağı olmuştur.

Pisagor'un çalışmalarının bir bölümü, sonradan, bu ekolde çalışmalar yapmış "Pisagorcular" *(Pythagorasçılar)* olarak anılan kimselerce yazılı hale getirildi.

Bu ekolün temel benimseyişine göre, evrenin gerçeklerini anlayabilmek için önce erdemli bir ruh sahibi olmak gereklidir. Beden öldükten sonra ruh yaşamını sürdürüp bir başka bedene geçer. Her düşünü ve her kavramın bir sayısal karşılığı vardır. Doğadaki uyum ve güzellik "sayılar arasındaki bir oranlanma ve dengelenme" olgusudur. Tanrı, sonsuz sayıyı içeren birliktir. İnsan, en gelişmiş, böylece Tanrı'ya en çok yaklaşmış yaratıktır.

Pisagor ekolü, iki bölüme ayrılmış bir örgüttü. Bunlardan ilki halka açık bir okul gibiydi; her isteyen katılabilirdi. Özellikle töresel eğitime ağırlık verilir ama ayrıntılara girilmezdi. İkinci bölüm ise tümüyle ezoterik nitelikli olup, Pisagor'un asıl öğretisini içerirdi.

Ezoterik öğretime kabul edilebilecek bir kimsenin, önce halka açık olan eğitimi yeterli bir süre için izlemesi, bu esnada zaman zaman farkına bile varmadan geçirdiği sınavlarda başarılı olması, yetenek göstermesi gerekirdi. Birkaç yıl süren açık eğitim sonunda başarılı görünenlere ezoterik öğretime girmeleri önerilirdi. Bunu denemek isteyenler, bir hazırlık devresinden geçirilirdi. Adaya, daha önce duymamış olduğu karmaşık ve korkunç öyküler anlatılır, aklı karıştırılırdı. Sonra, bulutlu ve aysız bir gecede, yankılı garip seslerin duyulduğu bir kanyona götürülüp yalnız bırakılırdı; "Bakalım sabaha kadar dayanacak mı? diye... Dayanıklılık gösteren adaya, garip matematik problemleri verilerek çözmesi istenirdi. Örneğin bir daire içine bir üçgen çizilir, buradaki geometrik ilişkiler sorulurdu. Aday bunu yanıtlayabilirse, bu geometrik şeklin ne anlama geldiğini anlatması da istenirdi. Dolayısıyla, matematik ve geometri üzerinde durulmanın ötesinde, simgesel anlamlarla felsefe yapmak da öngörülürdü.

İkinci aşamada "yüzey geometri"den "uzay geometri"ye geçilirdi. Bu aşamada sorular çok daha zor olurdu. Örneğin bir küre içinde yerleştirilmiş on iki yüzlü bir cismin nasıl olup da evrendeki tüm sayıları içerdiği sorulurdu. Aday buna benzer problemler üzerinde uzun boylu çalışırdı. Her biri dönüp dolaşıp felsefi nitelikli bir yoruma bağlanırdı.

Zihin gücü üzerine düzenlenen bu sınavlarda, aslında adayın doğru yanıtları bulup bulmaması önemli değildi. Asıl önemli olan, olumlu bir bilimsel ve akılcı düşünme uğraşısını ortaya koymasıydı.

Sabırlı ve yetenekli olduğunu gösteren adaya, sınavlarda başarısız olduğu, bu yüzden işe yeniden, bu kez bedensel çalışmalarla başlaması gerektiği bildirilirdi. Yorucu ve küçük düşürücü işlerde çalıştırılır, aç ve yalnız bırakılır, sinirlerini bozucu davranışlarda bulunulur, durup dururken azarlanır, alaya alınırdı. Kendisi gibi birer "aday" olduğunu sandığı diğer kişilerle bir arada iken, ötekilerin yanında ona haksızlık ve hakaret edilirdi.

Bu sonuncusunu saymazsak, çok daha ağır ve zorlu olmakla birlikte sanki bugünkü Masonluk anlatılıyor. Ac aba bu nedenle mi günümüzdeki Masonluğun öğretimi çerçevesinde Pisagor ekolünün içeriğiyle bağlantılı birçok öğe olduğu dikkati çekiyor?

Tüm bunlara karşın sabırlı, tutarlı ve kendine egemen olmayı bilen aday, artık Pisagor'un asıl ilke ve öğretilerini içeren uzun süreli çalışma aşamalarına geçebilirdi. Her aşamada kendisine azar azar ve özet bilgi verilir, çoğunu kendi çabalarıyla bulup öğrenmesi istenirdi.

Tüm bu nitelikleri nedeniyle, Masonlukta uygulanan çalışma yönteminin düzenlenmesinde, dolaylı da olsa Pisagorculuktan esinlenildiği anlaşılıyor.

Evet, yazar da belirtmiş zaten Masonlukta Pisagor öğretisinin önemli bir tuttuğunu. Nitekim sadece günümüzün Masonluğunda değil, Ortaçağ sonlarının bina yapımı mesleği ve zanaatına ilişkin eski elyazması belgelerin bazılarında bile dolaylı olarak Pisagor'a değinilmiş. Fakat burada ondan söz edilmemiş.

Öklit Ekolü

Artık bu bölümü bitiriyoruz ama Öklit'e değinmeden geçemeyiz. Üstelik Masonluğun eski el yazması belgelerinde Öklit, Hermes ile özdeşleştirilmiştir.

Tarihte iki ünlü Öklit (Euclid, Euklidies) vardır. Buradaki sözü edilen, MÖ 4. yüzyıl sonlarında İskenderiye'de bir ezoterik ekol kurmuş olandır.

İskenderiyeli Öklit, Hermetizme dayanan bir öğreti çerçevesinde yetişmiş ve geliştirdiği bilimsel kuramlarla zamanında **"Yedi Bilim'in Üstadı"** olarak anılmıştır. Öğrencilerine özellikle geometri ilkelerini öğretmiştir. Pisagor gibi o da sadece bir bilim adamı olmakla kalmamış, töresel öğretiyi öncelikli tutan bir ekol oluşturmuştur.

Nitekim az önce sözünü ettiğimiz o eski el yazmalarında, Öklit'e açıkça diğer verildiği hatta övgüler dizildiği görülebiliyor. Yazar, burada bu konuyu geçmiş Kim bilir, belki sonraki bölümde yer vermiştir; göreceğiz.

■ ■ ■

Bu bölüm sona ererken **Geometri**'nin vurgulanışı dikkatinizden kaçmamıştır.

♎ ♎ ♎

Bundan sonraki bölümde Ortaçağ ve sonrasında Avrupa'daki bina inşaatı mesleği ve zanaatının tarihçesine giriliyor.